

Borówka, Józef

Początki władzy komunistycznej w powiatach brzezińskim, kutnowskim i łęczyckim. Niektóre aspekty działalności PPR

Notatki Płockie 53/3(216), 22-27

2008

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

POCZĄTKI WŁADZY KOMUNISTYCZNEJ W POWIATACH BRZEZIŃSKIM, KUTNOWSKIM I ŁĘCZYCKIM. NIEKTÓRE ASPEKTY DZIAŁALNOŚCI PPR

Abstrakt

21 stycznia 1945 r. do Łodzi przybyła Grupa Operacyjna Tymczasowego Rządu Rzeczypospolitej Polskiej. Jednym z jej głównych zadań było zorganizowanie struktur Polskiej Partii Robotniczej, która następnie miała opracować kontrolę nad sytuacją polityczną w regionie. W tym celu przedstawiciele Grupy Operacyjnej udali się w teren i przystąpili niezwłocznie do działania. Już w lutym i marcu 1945 r. na terenie powiatów brzezińskiego, kutnowskiego i łęczyckiego powstały komitety powiatowe partii, a w okresie późniejszym jej komórki zorganizowano prawie we wszystkich zakładach pracy, urzędach państwowych i instytucjach społecznych. Dzięki tym strukturom komunistów uzyskali szerokie możliwości wywierania bezpośredniego wpływu na życie społeczno-polityczne społeczności. Szczególną wagę przywiązywali do uzyskania, a następnie utrzymania przewagi w radach narodowych jaką zdobyli na skutek różnych manipulacji w komitetach porozumiewawczych stronnictw demokratycznych. Zdominowanie rad było bardzo istotne ze względu na ważną rolę jaką pełniły one w całości systemu władzy. Czynnikiem sprzyjającym tym wszystkim działaniom była przeprowadzona reforma rolna, która przychylnie nastawiła środowisko wiejskie wobec nowej władzy, a osiągnięte przez komunistów „zwycięstwo” w referendum ludowym mówiło wyraźnie, że posiadają oni szerokie wsparcie społeczne.

Słowa kluczowe: Polska Ludowa, Polska Partia Robotnicza, rady narodowe, reforma rolna, referendum ludowe, wybory do Sejmu, terenowe struktury partyjne, powiaty łęczycki, brzeziński, kutnowski.

Jeszcze w okresie okupacji niemieckiej na terenie Łodzi nastąpiła aktywizacja przedwojennych działaczy Komunistycznych Partii Polski. W listopadzie 1941 roku utworzyli oni organizację pod nazwą Front Walki za Naszą i Waszą Wolność. W ścisłym jej kierownictwie znaleźli się między innymi: Mieczysław Moczar¹, Ignacy Loga-Sowiński², Tadeusz Głąbski i Leon Koczaski. Kiedy w marcu 1942 r. do Łodzi przedostały się wieści o utworzeniu PPR w Warszawie, wysłano tam Czesława Szymańskiego w celu nawiązania łączności. Po jego powrocie, który nastąpił w połowie czerwca, w mieszkaniu Leona Koczaskiego odbyto naradę z udziałem przedstawiciela KC PPR Aleksandra Kowalskiego. Podjęto tam decyzję o przyłączeniu się do PPR i rozbudowie struktur tej partii w terenie³. Aby tą akcją wspomóc wydano tak zwany „Okólnik nr 1” Komitetu Obwodowego PPR w Łodzi, w którym sprecyzowano zasady przyjmowania do partii. Napisano tam między innymi: „...do partii może należeć każdy robotnik, chłop, chłopka, inteligent, który zgadza się z linią partii, należy do jednej z jej

organizacji, czynnie pracuje, wykonuje w praktyce linię partii i płaci składkę członkowską [...]. Aktyw partyjny winien być w lwiej części robotniczy...” Przytoczone wyżej sformułowania miały wydźwięk typowo propagandowy, bo w praktyce, w początkowym okresie działalności PPR, jej członkiem mógł zostać każdy⁴.

Organizowana struktura terenowa PPR była wzorowana na przedwojennej KPP: największą jednostką terytorialną był obwód dzielący się na okręgi. Z kolei władzom okręgowym podlegały mniejsze jednostki, takie jak komitety powiatowe, dzielnicowe, miejskie i rejonowe⁵. I ten schemat działacze łódzcy starali się realizować w terenie. W odniesieniu do omawianego obszaru w Łęczycy, Ozorkowie i Kutnie zorganizowano luźno z sobą powiązane komórki partyjne, które w teorii miały obejmować powiat łęczycki i kutnowski⁶. Z kolei dla powiatu brzezińskiego, w marcu 1943 r., lokalni aktywiści partyjni w bezpośrednim porozumieniu z władzami komunistycznymi w Warszawie utworzyli komórkę PPR w Będkowie⁷.

Pomimo tego, że do PPR przyjmowano w zasadzie wszystkich chętnych, organizacja ta wczesną wiosną 1945 r. nie prezentowała poważniejszej siły politycznej. Jej szeregi były nieliczne a załączki struktur miały charakter przede wszystkim fasadowy. Z chwilą wycofania się wojsk niemieckich, do Łodzi przybyła Grupa Operacyjna Tymczasowego Rządu Rzeczypospolitej Polskiej. Nastąpiło to 21 stycznia 1945 r.⁸. Między innymi zadaniem jej była rozbudowa istniejących i tworzenie nowych struktur partii komunistycznej, aby następnie, przy ich pomocy, sprawować ogólną kontrolę nad sytuacją polityczną w terenie. Zanim jednak przedstawiciele Grupy Operacyjnej rozpoczęli swe działania, w omawianych powiatach dochodziło często do przejmowania inicjatywy przez ujawniające się komórki partyjne. Było tak na przykład w powiecie łęczyckim. Dnia 18 stycznia 1945 roku komuniści zajęli najbardziej reprezentacyjny gmach w Łęczycy położony przy placu Kościuszki pod nr 30 i urządzili tam swoje pierwsze zebranie. Posiedzeniu przewodniczył Zygmunt Pawłowski a udział w nim, oprócz członków partii, wzięła aktywniejsza część społeczności łęczyckiej. W wygłoszonym przemówieniu Pawłowski zachęcał do podjęcia pracy w wolnej Polsce, a drugi mówca, Stanisław Gocławski podkreślił rolę PPR i nowej władzy reprezentowanej przez, jak to ujął, „Radziecką Krajową Radę Narodową”. Napiętnował również „zradę Sikorskiego” i fakt wywiezienia przez „naszych panów złota”. Na zebraniu tym podjęto również decyzję o zorganizowaniu Komitetu Młodzieży PPR⁹. Dnia 20 stycznia 1945 r., w tym samym miejscu odbyło się następne posiedzenie aktywistów PPR, ale tym razem bez osób spoza partii. Wybrano na nim Zarząd w składzie: Zygmunt Pawłowski jako sekretarz oraz członkowie: Bronisław Cholewiński, Franciszek Motyl, Wawrzyniec Wawrzyniak i Bronisław Pawłowski¹⁰. Nie był to jednak koniec zmian organizacyjnych. Przybycie wysłanników łódzkiej grupy operacyjnej na czele z Anną Jesse zmieniło sytuację. Inicjatywa oddolna lokalnych działaczy komunistycznych nie uzyskała jej akceptacji. Dnia 1 lutego 1945 r. rozwiązano Zarząd i zorganizowano Powiatowy Komitet PPR w składzie 6 osób, które zarazem zostały mianowane kierownikami powołanych wydziałów. Wydział organizacyjny objął B. Cholewiński, personalny Z. Pawłowski, propagandy i prasy S. Gocławski, techniczny F. Motyl. Sekretarzem został J. Wawrzyniak a jego zastępcą B. Pawłowski¹¹. Stan osobowy partii w mieście Łęczycy według danych szacunkowych przedstawionych na zebraniu w dniu 4 lutego przez Z. Pawłowskiego wynosił 50 osób. Danych

z terenu jeszcze nie posiadano¹². Również na terenie Kutna, bezzwłocznie po wycofaniu się wojsk niemieckich zaktywizowała się lokalna komórka PPR, której trzon stanowili działacze przedwojennej KPP Kazimierz Śpiewankiewicz, Alfred Angersztejn, Waław Czerwiecki, Andrzej Grzegorzczak i Jan Fastyn. 23 stycznia 1945 r. zorganizowali oni Pierwszy Komitet PPR¹³. Ta nieprawidłowa nazwa była skutkiem braku łączności z nadrzędnymi władzami partyjnymi w okresie okupacji niemieckiej i co za tym idzie słabego rozeznania w strukturach organizacyjnych partii. Uległo to zmianie z chwilą przybycia delegatów łódzkiej grupy operacyjnej. Zorganizowano wówczas powstałą komórkę i powołano Komitet Powiatowy¹⁴. Pierwszym sekretarzem został Kazimierz Śpiewankiewicz, który pełnił funkcję przewodniczącego PRN w Kutnie. Drugim sekretarzem wybrano Alfreda Angerszteina, który z kolei stał na czele MRN w Kutnie¹⁵. W ten sposób cała władza powiatowa skupiła się od początku w rękach komunistów.

Na terenie powiatu brzezińskiego sytuacja była bardziej skomplikowana. Ponieważ w samych Brzezinach nie doszło do samoorganizacji działaczy komunistycznych, inicjatywę przejęli aktywiści z terenu. Komórka partyjna z Koluszek wysłała delegatów do, jak to wówczas jeszcze określano, Okręgowego Komitetu Robotniczego w Łodzi, aby otrzymać wskazówki, jakie kroki należy podejmować w najbliższym czasie¹⁶ i już 27 stycznia zorganizowała Komitet Miejski¹⁷. To samo uczynili działacze partyjni z Żychlina, których przedstawiciel Jan Balcerski pieszo udał się do odległej o 100 km Łodzi¹⁸. Podejmowane działania świadczyły nie tylko o braku centralnego ośrodka koordynującego, ale były dowodem słabej łączności w terenie. Uległo to zmianie z chwilą przybycia do Brzezin Delegata Rządowego Antoniego Tomczaka¹⁹. Na dzień 28 stycznia 1945 r. zwołał on zebranie działaczy partyjnych z terenu miasta i powołał Powiatowy Komitet PPR z I sekretarzem Stefanem Szymanowskim. Waław Niedźwiedź został II sekretarzem a do Komitetu jako członkowie weszli jeszcze: Józef Goczek, Stanisław Krzewiński, Stanisław Jamiołkowski, Waław Strzechowski i Lucjan Czerwiński. Pierwsze posiedzenie zorganizowanego w ten sposób Komitetu odbyło się 31 stycznia 1945 r. Zajęto się na nim obsadzaniem kluczowych stanowisk w administracji państwowej i samorządowej. I tak na stanowisko starosty wysunięto W. Niedźwiedzia a na burmistrza Brzezin zaproponowano członka PPR Ignacego Rusika. Obydwie kandydatury uzyskały pełną akceptację zebranych²⁰. Dnia 25 lutego 1945 roku odbyło się zebranie ogółu członków

PPR z terenu Brzezin, na którym dokooptowano do Komitetu Mariana Ostrycha i Józefa Jochmana. S. Szymanowski zastąpił na stanowisku I sekretarza Józef Żabiński. Wysłunięto także na nim kandydatów do MRN miasta Brzeziny²¹.

Po okresie powoływania komitetów powiatowych, komuniści skoncentrowali się na organizowaniu struktur terenowych. Komitety utworzyły w tym celu specjalne grupy działaczy, które określano mianem „szturmowych”. Zadaniem ich było rozpoznanie sytuacji, uaktywnienie lokalnych działaczy w celu utworzenia komórek partyjnych oraz rozpowszechnianie wśród ludności haseł komunistycznych a szczególnie podkreślenia roli partii w przeprowadzonej reformie rolnej. Wygłaszano polityczne przemówienia na organizowanych wiecach i zebraniach ludności z udziałem przedstawicieli władz partyjnych z Łodzi²². Podjęte działania były na tyle skuteczne, że umożliwiły niebawem na zorganizowanie przez komitety powiatowe specjalnych konferencji będących podsumowaniem dotychczasowych akcji w regionie i wytyczających zadania aktywistom partyjnym na najbliższy czas.

Pierwszą taką konferencję zorganizowały władze partyjne powiatu łęczyckiego. Otrzymała się ona 11 lutego 1945 r. ale poza wyborem delegatów na I Wojewódzki Zjazd PPR w Łodzi nie zapadły na niej żadne istotne decyzje²³. Było to spowodowane między innymi i tym, że większość przedstawicieli terenowych komórek na Konferencję nie przybyła. Wobec tego odbyto ją powtórnie w dniu 27 lutego 1945 r.²⁴. Poświęcona była przede wszystkim omówieniu prac organizacyjnych nad rozbudowaniem struktur partii przy czym szczególnie nacisk położono na powoływanie wydziałów propagandy i prasy przy komitetach gminnych. Dokonano także podsumowania ilości członków partii w powiecie stwierdzając, że jest ich 1494.

Organizacja kutnowska pierwszą Konferencję Powiatową zorganizowała 11 marca 1945 r.²⁵. Wzięło w niej udział 600 delegatów a w jej Prezydium, oprócz przedstawicieli lokalnych władz innych partii zasiadli: I sekretarz KW PPR w Łodzi Ignacy Loga-Sowiński oraz komendant wojenny Orłow. Słowa tego ostatniego wygłoszone na forum konferencji były znamienne. Powiedział między innymi: „... Was jest bardzo mało a dużo narodu. Wy jesteście przewodnikami tego narodu. Historia będzie was wspominać...” Przemawiał także sekretarz KP PPR w Kutnie Jan Fastyn. Stwierdził, że „... endecja i sanacja skompromitowały się swą awanturniczo – faszystowską polityką poprzez wyprowadzanie wojsk Andersa ze Związku Radzieckiego oraz obarczaniu mordem w Katyniu bratnie narody radzieckie...”

Po przemówieniu, przedstawiciele terenowych komórek partyjnych zdali sprawę z ich aktualnych stanów osobowych. Ponieważ delegaci z Kutna, Krośniewic oraz gmin Błonie i Krzyżanów nie mieli rozeznania w tej kwestii, liczba 2161 wynikająca z sumowania stanów poszczególnych komórek jedynie przybliżyła stan liczebny PPR w tym czasie. Podsumowaniem Konferencji było zatwierdzenie aktualnego składu osobowego Komitetu Powiatowego PPR w Kutnie.

Z kolei Pierwszą Powiatową Konferencję Partyjną Komitet w Brzezinach zorganizowano dopiero w dniach 20 i 21 października 1945 r.²⁶. Tak duże przesunięcie w czasie było spowodowane słabością organizacji brzezińskiej zarówno w aspekcie ilościowym jak i organizacyjnym. Przede wszystkim stanowisko I sekretarza partii w przeciągu 1945 roku sprawowały cztery osoby. I tak w czasie stycznia-luty był to Stefan Szymanowski, marzec-maj Józef Żabiński, maj-wrzesień Kazimierz Możdżeń, a od października Józef Cieślak²⁷. Te ciągłe zmiany na stanowisku sekretarza wpłynęły negatywnie na całą brzezińską organizację partyjną. Poza tym sam Komitet Powiatowy nie dysponował odpowiednimi instrumentami zarządzającymi. Na przykład wydziały: organizacyjny, propagandowy i agitacji oraz kadr partyjnych zostały powołane dopiero na posiedzeniu w dniu 19 lipca 1945 r. Wówczas również ustalono ich plan pracy oraz zatwierdzono terminy posiedzeń samego Komitetu²⁸. Także stan ilościowy partyjnych szeregów nie był imponujący. Kiedy w maju 1945 r. było zarejestrowanych 668 członków²⁹ to w czasie omawianej Konferencji stan ten uległ zmniejszeniu i wynosił 554 osoby. Obradom przewodniczył delegat KW PPR w Łodzi – Frankowski a w Prezydium zasiadli: H. Tomaszowska, K. Możdżeń, J. Cieślak, A. Łysiuk, M. Pogoda, E. Stankiewicz, S. Kawczyński i K. Niciński. Wygłoszone referaty koncentrowały się wokół celów, jakie stoją przed partią oraz gloryfikowaniem jej działalności z wiosny 1945 roku, przy czym każdy z mówców podnosił swoje zasługi w jej organizowaniu. Głos na bieżące tematy polityczne zabrał K. Możdżeń. Wskazał on, że: „...SL przychyliła się do PSL, występuje przeciw świadczeniom rzeczowym, co miało miejsce na posiedzeniach PRN...” Następnie delegaci dokonali wyboru członków Komitetu Powiatowego i delegatów na I Zjazd PPR. Podsumowaniem Konferencji był przegląd powiatowych struktur partyjnych³⁰.

Prace przy budowaniu i umacnianiu terenowych struktur partyjnych trwały cały czas. Tylko w powiecie kutnowskim w okresie stycznia-październik 1945 roku zorganizowano 100 wieców i masówek³¹. Rozpoczęto także organizowanie

wspólnych posiedzeń sekretarzy komitetów gminnych z udziałem egzektyw powiatowych. Analizowano na nich sytuacje w terenie i udzielano działaczom wskazówek, w jaki sposób należy oddziaływać na ludność aby ją mobilizować wokół partii. Zdarzało się, że komórki partyjne były organizowane przez gminne rady narodowe co miało miejsce na przykład w gminie Tum w powiecie łęczyckim³². Starano się również zwiększyć dyscyplinę w komórkach partyjnych poprzez narzucanie im planów pracy. I tak, na odprawie sekretarzy komitetów gminnych odbytej 3 czerwca 1945 r., w Kutnie, zalecano im aby regularnie, co tydzień, organizowali zebrania, podejmowali uchwały, aby był przestrzegany podział pracy według struktury komitetów a sekretarze składali Komitetowi Powiatowemu pisemne sprawozdania z wykonanej pracy³³. W miarę upływu czasu, spontaniczne działania propagandowe ujęto w pewne formy organizacyjne poprzez utworzenie powiatowych i gminnych kół referentów³⁴. Bardziej aktywnych członków partii kierowano również do Wojewódzkiej Szkoły Partyjnej w Łodzi³⁵. Na przykład Komitet Powiatowy PPR w Łęczycy wytypował w sierpniu 1945 r. cztery osoby³⁶. Byli to Perliński, Dobrowolski i Strajch z gminy Piątek oraz Błaszczuk z gminy Witonia³⁷. Prowadzone działania propagandowe natrafiały na liczne przeszkody jak: działalność podziemia niepodległościowego, niepokoje wśród ludności na tle złego zaopatrzenia w podstawowe artykuły żywnościowe oraz lokalne strajki. W kwestii zbrojnego oporu szczególnie aktywne były oddziały AK w powiecie brzezińskim³⁸ i NSZ w łęczyckim³⁹. Z kolei na tle braku żywności wiec urządziła ludność Łęczycy⁴⁰ a strajki o podłożu ekonomicznym wybuchły w Ozorkowie⁴¹, Koruszkach⁴² oraz majątku państwowym Błonie⁴³. Nie było to jednak w stanie zatrzymać rozwoju szeregów partii komunistycznej. Jej stan osobowy we wszystkich omawianych powiatach w październiku 1945 r. przedstawia tabela 1.

Głównym celem komunistów było zdominowanie całości życia społeczno-politycznego. Już w lutym 1945 r. Gieraga na posiedzeniu Zarządu PPR w Łęczycy powiedział: „... w starostwie, w każdym wydziale musi być jeden partyjniak, który kontrolować i obserwować będzie ...”⁴⁴. Doceniając rolę rad narodowych w systemie sprawowania władzy, także i tutaj działacze PPR-u usiłowali odpowiednio ustalać skład osobowy. Poruszył tę sprawę Pawłowski na posiedzeniu partyjnym w dniu 15 grudnia 1945 r. w ten sposób: „... zwiększyć kontrolę partyjną w aparacie państwowym poprzez rady narodowe...”⁴⁵. Droga do tego prowadziła poprzez umiejętnie naciski na komitety porozumiewawcze stronnictw demokratycznych, które były forum ustalania klucza partyjnego obowiązującego następnie przy ustalaniu składu rad. PPR usiłowała zdobywać w nich przewagę poprzez różnego rodzaju manipulacje. Poza tym kandydatury potencjalnych radnych były konsultowane z władzami bezpieczeństwa pod kątem ich przydatności w realizacji określonych celów⁴⁶. Działania te doprowadziły z czasem do zdominowania rad narodowych przez przedstawicieli partii komunistycznej czyniąc z nich jedno z istotniejszych narzędzi służących manipulowaniu społeczeństwem.

Komuniści podejmowali także działania mające nastawić przychylnie ogół ludności wobec nowej władzy. Duże znaczenie miała tutaj reforma rolna, a jej aspekt propagandowy był często omawiany na zebraniach partyjnych. Przykładowo, na posiedzeniu Egzekutywy KP PPR w Łęczycy odbytym 10 marca 1945 r., stwierdzono: „... reforma rolna, przyciągnięcie chłopstwa da zwycięstwo klasie robotniczej...”⁴⁷. I dalsze kroki podejmowane przez partię komunistyczną w dziedzinie polityki rolnej (kolektywizacja) potwierdziły jej polityczny charakter.

Dużą aktywność wykazali działacze PPR-u w okresie referendum ludowego. Na przykład w powiecie brzezińskim zorganizowali wówczas

Tabela 1. Stan liczebny PPR na terenie ziemi łęczyckiej w październiku 1945 r.

Powiaty	Liczba członków				Ilość komórek				
	ogółem	w tym			ogółem	w tym			
		robotnicy	chłopi	inteligencja		fabryczne	w urzędach	wiejskie	uliczne
brzeziński	537	314	189	34	58	3	11	33	11
kutnowski	2663	1585	1010	68	89	6	3	76	4
łęczycki	1133	744	358	31	58	4	10	32	12
Razem	4333	2643	133	133	205	13	24	141	27

Źródło: E.Chobot, *Rozwój i działalność PPR w województwie łódzkim [w:] Ruch robotniczy w województwie łódzkim w latach 1945-1955. Zbiór artykułów i szkiców pod redakcją W. Góry, Łódź 1976, s.28.*

32 wiece i 90 wiejskich zgromadzeń z udziałem 20 000 osób⁴⁸, kutnowskim 72 wiece⁴⁹, a łęczyckim, oprócz podjęcia podobnych kroków, rozesłano 3 000 propagandowych listów na indywidualne adresy⁵⁰. Poza tym pomiędzy partyjnych aktywistów wszystkich powiatów rozprowadzono broszurę zatytułowaną „Trzy razy tak to polska racja stanu” z poleceniem odczytania jej na wsiach⁵¹. Członków egzekutyw powiatowych uczyniono osobiście odpowiedzialnymi za wynik głosowania, udzielając im wiążących wskazówek⁵². Ignacy Loga-Sowiński uczestniczący w posiedzeniu Egzekutywy KP PPR w Brzezinach ujął to w następujących słowach: „... izolować od głosowania wykazujących wrogość wobec państwa i mających łączność z reakcją...”⁵³. Na jednym z następnych posiedzeń tejże Egzekutywy wydano z kolei dyrektywę: „... należy postawić sprawę w ten sposób, aby 98% było [na] tak...”⁵⁴.

Wyteżoną pracą wykazywali się partyjni aktywiści w okresie wyborów do Sejmu. Na terenie powiatu brzezińskiego przeprowadzili 480 zebrań, 42 masówki, zorganizowali 85 wieców przed i 10 wieców powyborczych oraz zainicjowali 29 akade-

mii⁵⁵, a kutnowskim 101 wieców⁵⁶. Z kolei władze partyjne powiatu łęczyckiego zwołały 48 wieców i 309 zebrań gromadzkich⁵⁷. Także i tutaj, jak to miało miejsce podczas przygotowań do referendum ludowego, władze partyjne stawiały określone cele. Na posiedzeniu Egzekutywy KP PPR w Łęczycy odbytym 19 grudnia 1946 roku, przedstawiciel KW PPR w Łodzi Czekalski, postawił sprawę jasno: „...wygrać wybory musimy, nastawić się na 80%...”⁵⁸. Oprócz przeprowadzania akcji propagandowych, które wynikały z określonej sytuacji polityczno-społecznej, aktywni partyjni cały czas podejmowali działania mające na celu zwiększenie szeregów partyjnych. Przykładowo, tylko organizacja brzezińska w okresie od 1 grudnia 1945 r. do 31 marca 1946 r. zorganizowała 10 wieców, 59 zebrań, 4 akademie i 3 masówki⁵⁹. Posunięcia te przynosiły stopniowy wzrost liczby członków partii, co przedstawia tabela 2.

Podjęwane przez PPR działania, które niniejszy szkic starał się przybliżyć, świadczą o pełnej determinacji tej partii w dążeniu do celu jakim było umocnienie zdobytej przez nią władzy.

Tabela 2. Stan liczebny PPR w powiatach brzezińskim, kutnowskim i łęczyckim w okresie 1946 – 1947

Powiat	Stan w lutym 1946 r		Stan w lutym 1947 r.	
	Kół	Członków	Kół	Członków
brzeziński	55	593	71	1339
kutnowski	97	2924	130	3855
łęczycki	64	1253	87	2082
Razem	216	4770	288	7276

Źródło do 1946 r.: E. Chobot, *Rozwój i działalność PPR w województwie łódzkim*, [w:] *Ruch robotniczy w województwie łódzkim w latach 1945 – 1955. Zbiór artykułów i szkiców pod redakcją Władysława Góry*, Łódź 1976, s.30, tab. 3.

Źródło do 1947 r.: powiat brzeziński, AP-Ł, KP PPR-Brz., WR, sygn. 25: sprawozdanie instruktora rolnego Komitetu Powiatowego w Brzezinach za luty 1947r., powiat kutnowski, AP-Ł, KP PPR-K, P, sygn. 2: protokół z posiedzenia Komitetu Powiatowego w Kutnie odbytego 15 II 1947 r., powiat łęczycki, AP-Ł, KP PPR-Ł, konferencje sprawozdawczo-wyborcze, sygn. 1: protokół z Konferencji Powiatowej Komitetu Powiatowego w Łęczycy odbytej 13 IV 1947r.; sprawozdanie na Konferencję.

Przypisy

¹ Mieczysław Moczar, wł. Mykoła Demko, agent NKWD ps. „Woron 36”, w latach 1945 – 1948 szef WUPB w Łodzi; zob. szerzej K. Lesiakowski, *Mieczysław Moczar „Mietek”. Biografia polityczna*, Warszawa 1998, s. 46.

² Ignacy Loga-Sowiński PS. „Ignacy”, „Sowiński”, w NKWD „Grigorij 84”, jeden z najbliższych współpracowników Gomułki; zob. szerzej P. Gontarczyk, *Polska Partia Robotnicza. Droga do władzy 1941 – 1944*, Warszawa 2003; s. 409; także T. Mołdavia, *Ludzie władzy 1944 – 1991*, Warszawa 1991, s. 388.

³ T. Czaplinski, *Z dziejów łódzkiej organizacji Polskiej Partii Robotniczej*, „R”, t. VI (IX), Łódź 1962, s. 20-21.

⁴ P. Gontarczyk, *Polska Partia Robotnicza*, przypis 52, s. 110.

⁵ Tenże, s. 110.

⁶ T. Czaplinski, *Z dziejów łódzkiej organizacji*, s. 21-25 podaje, że powstały tam komitety, a nawet zamieszcza całą strukturę organizacyjną. Oparte to jest wszystko na wspomnieniach działaczy tamtego okresu, bo zachowane źródła archiwalne, przekazują całkowicie inny obraz rzeczywistości. Do relacji takich należy podchodzić więc z dystansem. Aktywiści partyjni wyolbrzymiali swe zasługi, pomnażali szeregi partii dowodząc swej skuteczności w działaniach zbrojnych i politycznych. Władze akceptowały tego typu relacje, ponieważ sankcjonowały one w jakimś stopniu aktualną rzeczywistość.

⁷ T. Daszkiewicz, C. Jabłoński, M. Mieszczankowski, M. Zloch, K. Olczyk, *Brzezińskie spotkania*, Łódź 1969, s. 212; z kolei wg R. Nazarewicz tereny te zaczęły organizować Komitet Działaczy PPR z Piotrkowa Trybunalskiego w marcu 1943r.; zob. szerzej R. Nazarewicz, *Nad Górną Wartą i pilicą*, Warszawa 1964, s. 109.

⁸ *Kształtowanie władzy ludowej w Łodzi i województwie łódzkim w 1945*. Wybór źródeł, oprac. G. Adamczewska, M. Bandurka, E. Chobot, M. Ojrzyska, Łódź

1985, s. 13, dokument nr 3: 1945, styczeń 21, Łódź, Nominacja Kazimierza Mijala na Pełnomocnika Rządu Tymczasowego Rzeczypospolitej Polskiej na miasto Łódź i woj. łódzkie; było wówczas dwóch pełnomocników rządowych na te tereny, wskazany K. Mijał i Ignacy Loga-Sowiński, tamże, s. 14, dokument nr 4, 1945, styczeń 21 Łódź, Obwieszczenie o objęciu urzędowania w Łodzi przez przedstawiciela Tymczasowego Rządu Rzeczypospolitej Polskiej pułkownika Ignacego Logę-Sowińskiego.

⁹ AP-Ł, KP PPR, P, sygn. 3: protokół nr 1 z posiedzenia PPR z 18 I 1945 r., o 14-tej pod przewodnictwem Zygmunta Pawłowskiego.

¹⁰ Tamże, protokół nr 2 z posiedzenia PPR z 20 I 1945 r., z godziny 14-tej w lokalu przy Placu Kościuszki 30 pod przewodnictwem Zygmunta Pawłowskiego.

¹¹ Tamże, E, sygn. 4: protokół nr 1 z posiedzenia Zarządu PPR, które odbyło się 1 lutego 1945 roku o 5 po południu w lokalu przy Placu Kościuszki nr 30 pod przewodnictwem Delegata Tymczasowego Rządu Polskiego, tow. Anny Jesse, [numeracje protokołów podane zgodnie ze źródłem].

¹² Tamże, P, sygn. 3: protokół nr 2 z posiedzenia Komitetu PPR z 4 XII 1945 r., [uwaga jak w przypisie nr 11].

¹³ AP-Ł, KP PPR-K, konferencje sprawozdawczo – wyborcze, sygn. 1: protokół z Konferencji Powiatowej PPR z 28 XI 1948 r.; tamże WOrg. sygn. 12: blankiet sprawozdawczy PPR w Kutnie z 19 VI 1945 r.

¹⁴ Tamże, S, sygn. 7: sprawozdanie z Komitetu Powiatowego z działalności za okres od 19 stycznia 1945 r. do chwili obecnej, z analizy pisma wynika, że to X 1945 r.

¹⁵ Tamże, WOrg. sygn. 12: blankiet sprawozdawczy o składzie Komitetu Powiatowego w Kutnie z 19 VI 1945 r.

¹⁶ AP-Ł, KP PPR-Brz., WOrg., sygn. 12: protokół z posiedzenia Komitetu Miejskiego PPR Koluśki odbytego 4 II 1945 r.

- ¹⁷ Tamże, konferencje sprawozdawczo-wyborcze, sygn. 1: protokół z przebiegu obrad Pierwszej Konferencji Powiatu Brzezińskiego odbytej 20 i 21 X 1945 r.
- ¹⁸ E. Chobot, *Rozwój i działalność PPR w województwie łódzkim*, [w:] *Ruch robotniczy w województwie łódzkim w latach 1945-1955*, Zbiór artykułów i szkiców pod redakcją Władysława Góry, Łódź 1976, s. 16.
- ¹⁹ AP-Ł, KP PPR-Brz., S, sygn. 2/IV/4: protokół z posiedzenia Międzypartyjnego Komitetu Organizacyjnego odbytego 3 II 1945 r.; na posiedzeniu A. Tomczaka zastąpił S. Szymanowski.
- ²⁰ Tamże, P, sygn. 2: protokół z posiedzenia KP PPR w Brzezinach odbytego w dniu 31 I 1945 r.; I. Rusik zmienił nagle przynależność partyjną i wstąpił do SD, tamże, S, sygn. 2/IV/4: posiedzenie Międzypartyjnego Komitetu Organizacyjnego odbyto 3 II 1945 r.
- ²¹ AP-Ł, KP PPR-Ł, S, sygn. 3: protokół z posiedzenia Zarządu PPR w Łęczycy odbytego 16 II 1945 r.; pomimo rozwiązania zarządu, patrz przypis nr 11, nazwa ta jeszcze w źródłach występuje.
- ²² AP-Ł, KP PPR-K, S, sygn. 7: sprawozdanie KP PPR w Kutnie z działalności za okres od 19 stycznia 1945 r. do chwili obecnej, z analizy dokumentu wynika, że to X 1945 r.
- ²³ AP-Ł, KP PPR-Ł, E, sygn. 4: protokół nr 2 z Powiatowej Konferencji przedstawicieli PPR w Łęczycy odbytej 11 II 1945 r.
- ²⁴ Tamże, protokół nr 3 z Powiatowej Konferencji PPR w Łęczycy odbytej 27 II 1945 r., ponieważ i tutaj nie byli obecni przedstawiciele wszystkich komórek, a część w konferencji pierwszej, podana ilość wynika z sumowania danych obu konferencji.
- ²⁵ AP-Ł, KP PPR-K, konferencje sprawozdawczo-wyborcze, sygn. 1: protokół z przebiegu obrad Pierwszej Powiatowej Konferencji PPR w Kutnie odbytej 11 III 1945 r.
- ²⁶ AP-Ł, KP PPR-Brz., Konferencje sprawozdawczo-wyborcze, sygn. 1: protokół z przebiegu obrad Pierwszej Konferencji Powiatowej PPR powiatu brzezińskiego odbytej 20 i 21 X 1945 r.
- ²⁷ *PPR, PPS, PZPR. Władze instancji łódzkich i województwa łódzkiego. Delegaci na Zjazdy i Kongresy Krajowe. Członkowie centralnych władz partyjnych z Łodzi i województwa łódzkiego 1945-1975*, opracowali G. Adamczewska, J. Dobrowolski, E. Chobot, A. Wojnarowska-Szczęsna, Łódź 1985, s. 24; zestawienia niedokładne, np. J. Cieślak został sekretarzem KP PPR w Kutnie 27 X 1945 r. a nie jak podano we wrześniu, AP-Ł, KP PPR-Brz., P, sygn. 2: protokół nr 23 z plenarnego posiedzenia KP PPR w Brzezinach odbytego 27 X 1945 r.
- ²⁸ AP-Ł, KP PPR-Brz., P, sygn. 2: protokół nr 8 z posiedzenia KP PPR w Brzezinach odbytego 19 VII 1945 r.
- ²⁹ Tamże, WOrg., sygn. 23: pismo KP PPR w Brzezinach do KW PPR w Łodzi z dnia 5 V 1945 r.
- ³⁰ Tamże, konferencje sprawozdawczo-wyborcze, sygn. 1: protokół z przebiegu obrad Pierwszej Konferencji Powiatowej PPR powiatu brzezińskiego odbytej 20 i 21 X 1945 r.
- ³¹ AP-Ł, KP PPR-K, S, sygn. 7: sprawozdanie KP PPR w Kutnie z działalności za okres od 19 stycznia 1945 r. do chwili obecnej, z analizy dokumentu wynika, że to X 1945 r.
- ³² AP-Ł, KP PPR-Ł, E, sygn. 4: protokół nr 5 z posiedzenia KP PPR w Łęczycy odbytego 4 IV 1945 r.; tamże sygn. 4: protokół nr 6 z powiatowej konferencji sekretarzy komitetów gminnych odbytej 11 IV 1945 r.
- ³³ AP-Ł, KP PPR-K, S, sygn. 4: protokół z odprawy sekretarzy komitetów gminnych i komórek partyjnych PPR powiatu kutnowskiego odbytej 3 VI 1945 r.
- ³⁴ Tamże, protokół nr 1 z pierwszego zebrania organizacyjnego koła referentów odbytego 21 VIII 1945 r.; także KP PPR-Brz, P, sygn. 2: protokół nr 7 z posiedzenia KP PPR w Brzezinach odbytego 5 VI 1945 r.
- ³⁵ AP-Ł, KP PPR-Brz., P, protokół nr 7 z posiedzenia KP PPR w Brzezinach odbytego 5 VI 1945 r.
- ³⁶ AP-Ł, KP PPR-Ł, E, sygn. 4: protokół nr 15 z posiedzenia Egzekutywy KP PPR w Łęczycy odbytego 4 VIII 1945 r.
- ³⁷ Tamże, protokół nr 11 z posiedzenia Egzekutywy KP PPR w Łęczycy odbytej 18 X 1945 r.
- ³⁸ O skali tej działalności świadczy atak AK na budynki PU BP i KP MO w Brzezinach we wrześniu 1945 r. obydwą nieudane, AIPN-Ł, Ld Pf-PUBP w Brzezinach, sygn. 10/85: raport dekadowy za okres od 1 IX do 10 IX 1945 r.
- ³⁹ Dochodziło tutaj do fizycznej likwidacji aktywniejszych działaczy komunistycznych, AIPN-Ł, Ld Pf-PUBP w Łęczycy, sygn. 10/152: sprawozdanie za 1945 rok z terenu działalności PUBP w Łęczycy; także AP-Ł, WRN, protokoły posiedzeń prezydium powiatowych rad narodowych, sygn. 176: sprawozdanie Prezydium PRN w Łęczycy za VIII 1945 r.
- ⁴⁰ AP-Ł, KP PPR-Ł, E, sygn. 6/IV/1-2: protokół nr 5 z posiedzenia KP PPR w Łęczycy odbytego 4 IV 1945 r.
- ⁴¹ Tamże, sygn. 6: protokół z posiedzenia sekretarzy Komórek PPR w Ozorkowie odbytych 28 IX 1945 r.
- ⁴² AP-Ł, KP PPR-Brz., S, sygn. 2/IV/2: pismo KM PPR w Koluszkach do KP PPR w Brzezinach z 15 VII 1945 r.
- ⁴³ AP-Ł, KP PPR-K, S, sygn. 10: pismo kier. PUBP por. Achramowicza do KP PPR w Kutnie z 14 VIII 1945 r.
- ⁴⁴ AP-Ł, KP PPR-Ł, P, sygn. 3: protokół nr 5 z posiedzenia Zarządu PPR w Łęczycy odbytego 20 II 1945 r.
- ⁴⁵ Tamże, E, sygn. 4: protokół nr 8 z posiedzenia członków i sympatyków PPR odbytego 15 XII 1945 r.
- ⁴⁶ AP-Ł, KP PPR-K, P, sygn. 2: protokół (b. nr) z posiedzenia KP PPR w Kutnie odbytego 15 II 1947 r.
- ⁴⁷ AP-Ł, KP PPR-Ł, E, sygn. 4: protokół (b. nr) z posiedzenia Egzekutywy odbytego 10 III 1945 r.
- ⁴⁸ AP-Ł, KP PPR-Brz. W Prop. i Agit., sygn. 2/VI/1: Sprawozdanie instruktora propagandy i agitacji za maj 1946 r.
- ⁴⁹ AP-Ł, KP PPR-K, P, sygn. 2: protokół (b. nr) z posiedzenia Komitetu Powiatowego i rozszerzonego aktywu PPR w Kutnie odbytego w dniu 21 VII 1946 r.
- ⁵⁰ APP-OŁ, SP-Ł, R Pol-Społ. sygn. 79: pismo Wojewódzkiego Międzypartyjnego Komitetu, Propagandy Głosowania Ludowego w Łodzi do Starostwa Powiatowego Łęczyckiego z dnia 21 V 1946 r. podpisane przez Ignacego Logę-Sowińskiego.
- ⁵¹ AP-Ł, KP PPR-K, S, sygn. 10: pismo Wojewódzkiego Międzypartyjnego Komitetu Propagandy Głosowania Ludowego w Łodzi do Powiatowego Międzypartyjnego Komitetu Propagandy Głosowania Ludowego w Kutnie, sporządzone 25 VI 1946 r., podpisane przez Ignacego Logę-Sowińskiego.
- ⁵² AP-Ł, KP PPR-Ł, E, sygn. 4: protokół nr 35 z posiedzenia Egzekutywy UP PPR w Łęczycy odbytego 28 V 1946 r.
- ⁵³ AP-Ł, KP PPR-Brz, E, sygn. 2/IV/1: protokół nr 22 z posiedzenia Egzekutywy KP PPR w Brzezinach odbytego 13 V 1946 r.
- ⁵⁴ Tamże, protokół nr 28 z posiedzenia Egzekutywy KP PPR w Brzezinach odbytego 28 V 1946 r.
- ⁵⁵ Tamże, S, sygn. 2/IV/4: sprawozdanie I sekretarza KP PPR w Brzezinach za okres od 1 IV 1946 r. do 1 IV 1947 r.
- ⁵⁶ AP-Ł, KP PPR-K, P, sygn. 2: protokół z posiedzenia KP PPR w Kutnie odbytego 15 II 1947 r.
- ⁵⁷ AP-Ł, KP PPR-Łódź, WR, sygn. 1/III/9-10: sprawozdanie instruktora rolnego za I 1947 r.
- ⁵⁸ AP-Ł, KP PPR-Ł, E, sygn. 4: protokół nr 54 z posiedzenia Egzekutywy KP PPR w Łęczycy odbytego 19 XII 1946 r.
- ⁵⁹ AP-Ł, KP PPR-Brz., konferencje sprawozdawczo-wyborcze, sygn. 1: protokół z Konferencji Powiatowej odbytej 31 III 1946 r.

THE ADDENDUM THE ARTICLE 'THE BEGINNINGS OF THE COMMUNIST REIGN IN THE DISTRICTS OF BRZEZINY, KUTNO AND ŁĘCZYCA. SOME ASPECTS OF PPR (POLISH WORKERS' PARTY) ACTIVITY.'

Summary

On 21st January 1945, Operational Group of the Temporary Government of the Republic of Poland came to Lodz. One of its main tasks was organising the structures of Polish Workers' Party, which then was to take control over the political situation in the region. In order to do so, the representatives of the Operational Group immediately set out to work. Only in February and March 1945 in the districts of Brzeziny, Kutno and Łęczyca regional committees of the party were created and in the later period its units were organised in almost all workplaces, state offices and social institutions. Thanks to these structures the communists gained broad opportunities for directly influencing the social and political life of the local community. The most importance was attached to gaining and then maintaining the domination in the national councils, which was achieved due to manipulations in communication committees of democratic parties. Dominating the councils was crucial because of the significant role that they played in the whole governmental system.

A factor favouring all these operations was the agricultural reform, which set a positive attitude towards the new government among the village communities. The 'victory' achieved by the communists in a referendum reinforced the impression that they have a great social approval.